

EUGENIU COȘERIU ȘI FUNDAMENTAREA LINGVISTICII CA ȘTIINȚĂ A CULTURII

MIRCEA BORCILĂ*

Text apărut inițial, sub titlul *Eugeniu Coșeriu, fondator al lingvisticii ca știință a culturii*, în vol. *Un lingvist pentru secolul XXI*, Chișinău, 2002, p. 31–38. Versiunea de față omite frazele de încadrare în contextul ocazional originar (Colocviul Internațional „Filologia secolului XXI”, organizat la Bălți, la împlinirea a 80 de ani de la nașterea savantului) și introduce modificări punctuale în planul expresiei, la nivelul articulării sensului textual.

În splendidele sale *Lecții de lingvistică generală*, din 1981, Eugeniu Coșeriu conchidea, în urma unui examen global, dar aprofundat, al științei lingvistice, că întemeierea acestei discipline „ca o autentică știință a culturii, coerentă în toate aspectele sale”, rămâne „sarcina prezentului și a viitorului” (Coșeriu 1981/2000: 80). Încercând o privire de ansamblu asupra semnificației globale a propriului său aport științific, mă voi încumeta să prezint, extrem de schematic, cel puțin cinci rațiuni fundamentale care ne dau dreptul să considerăm că o parte esențială din această imensă „sarcină a prezentului și a viitorului” este deja realizată tocmai în și prin opera sa lingvistică. Mă gândesc, anume, la acele temeuri primordiale, pe baza cărora putem afirma, deja fără ezitare, că Eugeniu Coșeriu trebuie considerat drept cel mai important promotor al *lingvisticii ca știință a culturii* în epoca noastră și, ipso facto, *cel mai pregnant exponent al acestei direcții în disciplina centrală a „umanioarelor”* pentru întreaga eră posthumboldtiană. Aceste rațiuni sunt:

(1) opera coșeriană furnizează, pentru prima oară, *fundamentul și/sau statutul epistemologic* legitim al lingvisticii între disciplinele umane;

(2) pe acest fundament, savantul de la Tübingen elaborează un program integral de (re)construcție conceptuală a lingvisticii, pornind de la o „*răsturnare radicală a perspectivei*” investigaționale în această disciplină;

---

* Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, România.

(3) punctul arhimedic al noii lingvistici „integrale” este reprezentat de *redefinirea în extensiune și în comprehensiune a obiectului* acestei discipline ca „funcție semnificativă” și/sau, în sensul său propriu, „competență lingvistică”;

(4) în spațiul deschis de noul obiect de studiu, abordarea integrală certifică, pentru prima oară, *obiectivele și/sau domeniile fundamentale de investigație* ale științei lingvistice;

(5) în interiorul acestor trei obiective/domenii, Eugeniu Coșeriu își înscrie contribuțiile de importanță hotărâtoare la soluționarea unor zone problematice cruciale ale disciplinei astfel reîntemeiate. Cele cinci rațiuni cuprinzătoare enumerate aici reprezintă, după înțelegerea mea, un corpus conceptual sistematic, riguros și ierarhic articulat, care fixează *tablele legii* sau *pentalogul* disciplinei lingvistice ca știință a culturii.

Pentru că cel dintâi moment în evaluarea corectă a acestui corpus conceptual mi se pare a fi acela de a încerca o asumare coerentă a lui *din interior*, aș dori să semnaliez, în cele ce urmează, doar câteva dintre aspectele care mi se par esențiale pentru interpretarea legitimă și fecundă a aportului instaurator coșerian în fiecare dintre cele cinci dimensiuni consemnate.

1. Furnizarea, în opera lui Eugeniu Coșeriu, a **fundamentului epistemologic** al lingvisticii și **circumscrierea**, pe acest temei, a **statutului științific** propriu al acestei discipline a făcut obiectul unui text prezentat la Sesiunea specială a Academiei Române (Borcilă 2001), dar importanța acestui prim aspect ne obligă să revenim, sintetic, asupra lui în acest context. Într-o privire succintă, trebuie pornit de la faptul istoric că, în această ultimă jumătate de veac, numai doi (dar, într-adevăr, cei mai proeminenți) lingviști ai întregii epoci – mai întâi Eugeniu Coșeriu, apoi Noam Chomsky – și-au asumat, pe deplin, obiectivul extrem de dificil al elaborării sistematice a fundamentelor teoretice, inclusiv a temeiului și cadrului epistemologic al disciplinei lor. Iar dintre cele două soluții de ansamblu, elaborate de acești doi „giganți”, numai cea propusă de lingvistul român urmărește și realizează, în mod ferm și coerent, o fundamentare de principiu a lingvisticii ca știință a *culturii*. Valoarea și fecunditatea aportului coșerian în acest domeniu pot fi relevate de-a lungul a două coordonate principale: (a) *reconstrucția unui demers fenomenologic-hermeneutic în perspectiva întregii istorii a gândirii lingvistice*; (b) *elaborarea sistematică a unui corpus de principii menit să legitimeze temeiurile științifice ale acestei discipline*.

Reconstrucția *istorică* a fundamentelor teoriei lingvistice, realizată în volumele speciale consacrate acestei problematice (vezi, în special, Coseriu 1969, 1972, 1994, 1995 ș.a.), reprezintă, de departe, cea mai temeinică situație filozofică a disciplinei noastre dobândită, până acum, în literatura de specialitate. Aproximând sensul global al argumentației din aceste volume, se poate afirma că, în ansamblul lor, se înfăptuiește o recuperare a spiritului dominant al unui demers larg „fenomenologic”, i.e. fidel „faptelor” vorbirii ca activitate de natură simbolică, în istoria gândirii lingvistice europene. Traseul de ansamblu al acestui demers este cel bine cunoscut în câmpul exegetic, care conduce de la abordarea aristotelică a

logosului semantic până la filozofia hegeliană a limbajului și, într-un mod aparte, la finalizarea lui sistematică, de la începutul secolului nostru, din epistemologia husserliană. În interiorul acestui demers global „fenomenologic”, se impune a fi reliefată însă focalizarea asupra unui parcurs nuclear „hermeneutic” reconstituit, pornind de la anticiparea lui Vico, prin intermediul „revoluției” kantiene, și articulat, pentru prima oară în dimensiunile lui esențiale, în „filozofia lingvistică” humboldtiană. În raport cu opera lui W. von Humboldt, considerată ca adevărată placă turnantă a dezvoltării gândirii lingvistice, savantul nostru va propune și valorizarea celor două secole de eforturi în direcția constituirii „științelor spiritului” (*Geisteswissenschaften*), mai ales în spațiul cultural european.

Într-o evaluare comparativă, se poate afirma, fără ezitare, că întemeierea filozofică realizată prin reconstrucția acestei perspective istorice nu poate fi simetrizată prin nimic din ceea ce au oferit abordările alternative în această privință. O comparație oricât de succintă cu aportul furnizat, în această direcție, de mișcarea generativă mi se pare cu totul relevantă. Nu mă refer, în acest context, la lucrările chomskyene timpurii, dedicate așa-zisei „lingvistici carteziene” sau operei lui Humboldt, ci la faptul că, în toate lucrările sale ulterioare, savantul american și adepții săi nu oferă nimic comparabil în explorarea aprofundată a gândirii lingvistice europene, care să le îngăduie să-și „clarifice” și să-și „justifice” propriul demers din unghi istoric. Refugiul teoretic pe pozițiile raționalismului cartezian se vedește, în lumina exegezei coșeriene, o situație anacronică pe platforma unei epistemologii reduționiste, definitiv depășite în filozofia kantiană, iar decizia de abandonare a „liniei” de gândire vichiene (Chomsky 1980, 1986), reîntemeiate în opera lui Humboldt, nu își găsește motivarea scontată în „studiul” modern al „limbii”. Mai mult, această decizie echivalează, în fapt, cu o simplă aruncare peste bord a câștigurilor substanțiale ale ultimelor secole în edificarea conceptuală a științelor umane. Fundamentarea epistemologică a lingvisticii ca știință a culturii apare asigurată, în opera lui E. Coșeriu, și în perspectiva unei elaborări conceptuale *sistematice*. Demersul constructiv se schițează, în această privință, începând din primele două volume (Coșeriu 1963/1967, Coșeriu 1958/1997), prin denunțarea presupuzițiilor filozofice și viziunii *pozitiviste* implicite în orientările dominante ale „lingvisticii moderne” – în primul rând, în cea structuralistă de sorginte saussuriană și în cea bloomfieldiană –, care își revendică, din diverse unghiuri, statutul de știință „pur empirică”. Replica hotărâtoare împotriva acestor orientări este certificată, deja, în 1959, în capodopera *Sincronie, diacronie și istorie*, care probează, înainte de toate, imposibilitatea constituirii demersului științific al lingvisticii în afara unei aproximări preliminare a „naturii” obiectului și furnizează, în același timp, temeiul fenomenologic și hermeneutic adecvat unei abordări legitime în studiul „limbii”, ca activitate esențial creatoare (*enérgeia*), desfășurată în orizontul specific al istoriei. Acest temei conceptual va fi confruntat, apoi, direct cu alternativa chomskyană, în cele două volume/cursuri din anii '70 (Coșeriu 1970, 1975) și dezvoltat, ulterior, într-un corpus de principii complex articulate în *Omul și limbajul său* și *Lecții de*

lingvistică generală, până la elaborarea sistematică din scrierile mai recente, care ar putea fi adunate laolaltă sub titlul comun *Principiile lingvisticii ca știință a culturii* (Coseriu 1977, 1978, 1988/1992, 1995; Coșeriu 1981/2000). Fără a putea angaja, aici, dezbateră convenită asupra acestor principii, să menționăm că exegeza aprofundată de până acum recunoaște în aspectul vizat „construcția” unei „paradigme epistemologice antipozitiviste” în lingvistică sau, mai simplu spus, „construcția lingvisticii” înseși ca știință a culturii (vezi Bernardo 1995). Nu vom schița, în acest context, nici o confruntare cu alternativa chomskyană, dar ni se pare deosebit de semnificativ faptul că abordarea reduționistă generativă a ajuns să fie abandonată, în ultimele două decenii, chiar de unii dintre cei mai proeminenți susținători inițiali ai ei, în favoarea platformei propuse de Eugeniu Coșeriu. Merită să fie consemnată, astfel, resituarea explicită, în acest sens, pe pozițiile unei „abordări fenomenologice”, în sensul coșerian, a celui mai important promotor al generativismului chomskyan pe Continentul European – N. Ruwet –, ca și progresul internațional viguros, în ultimele două decenii, al curentului „antichomskyan” și „antiformalist” al cognitivismului de „generația a II-a”, de sorginte lakoviană, care – contrar unor divergențe în definirea obiectului și a obiectivelor specifice (vezi infra, 3, 4) – se situează, în principiu, pe o platformă fenomenologică și hermeneutică apropiată de cadrul epistemologic integralist (Lakoff, Johnson 1999: 89; Johnson 1987: 175–176).

2. Schimbarea radicală a perspectivei în lingvistică constituie „momentul” specific și crucial (în sensul hegelianului „das Momentum”) pentru întregul proces de reîntemeiere istorico-teoretică a disciplinei, pe care îl realizează opera coșeriană. Demersul este inițiat, deja, în 1955/1956 și recunoscut de savantul nostru însuși, ulterior, ca aspectul „hotărâtor” al revoluției pe care o produce gândirea sa în știința lingvistică. Adevărul primar, de la care pornește această „revoluție”, este acela că „lingvistica a fost întotdeauna o lingvistică a limbilor particulare”... (Coseriu 1988/1992: 73). Din acest unghi, cunoscuta centrare saussuriană asupra limbii (*langue*), prin opoziție cu *vorbirea* (*parole*), „nu se opunea lingvisticii tradiționale”, istorice, ci, dimpotrivă, era „în acord cu ea”, focalizând, doar, domeniul investigației asupra dimensiunii sistematice, ipostaziate sincron, a limbilor (ca „obiect unic și integral al lingvisticii”). Pe de altă parte, cum am anticipat deja, Chomsky însuși își situează unghiul de investigație în afara activității de vorbire ca atare (vezi *supra*). În raport cu această întreagă istorie, E. Coșeriu argumentează decisiv că „este o eroare să se studieze vorbirea din punctul de vedere al limbii” și propune o „răsturnare radicală de perspectivă”. Postulatul care legitimează această „răsturnare” se ancorează, desigur, în temeiul epistemologic invocat și, ca atare, el este pe cât de simplu, pe atât de fundamental: nu trebuie explicată vorbirea, din punctul de vedere al „limbii”, în sens saussurian, sau al „competenței” în sens chomskyan, ci dimpotrivă „limbile” și *capacitatea lingvistică* pot fi explicate numai în și prin activitatea de vorbire („trebuie să ne situăm din primul moment în terenul vorbirii și să o luăm pe aceasta ca normă a tuturor celorlalte manifestări ale limbajului, inclusiv a «limbii»” – Coseriu 1963/1967: 186–288; 1988/1992: 74).

Implicațiile și consecințele acestei „schimbări radicale a perspectivei” au putut fi reperate, cu ușurință, în planul *extensiunii* investigației. „Colarul” imediat al gestului întemeietor coșerian este, într-adevăr, cel al unei deschideri mult mai largi a unghiului de abordare, întrucât – cum sublinia lingvistul român, de la început – „vorbirea e mai amplă decât limba: în timp ce limba e în întregime conținută în vorbire, vorbirea nu e conținută în întregime în limbă” (Coseriu 1963/1967: 287). Știința lingvistică își va putea adjudeca, în acest fel, în mod legitim, teritorii ale vorbirii care îi aparțin de drept, dar care fuseseră total excluse din investigațiile de până atunci. Se recunoaște, ca atare, pe plan internațional, că savantul de la Tübingen este cel care a cucerit pentru disciplina noastră domeniul semantic elocuțional, al designării, și pe cel al sensului textual, fiind *ipso facto*, întemeietor al acestor noi discipline fundamentale ale științei limbajului. Și în acest sens extensional a fost receptat, chiar dacă nu întotdeauna și asumată, de către cei mai mulți practicieni, conținutul sintagmei identificatoare *lingvistică integrală*.

Mai puțin înțeleasă și asumată până acum este însă dimensiunea *comprehensivă* implicată în răsturnarea coșeriană a perspectivei și care conferă sensul *autentic* și *profund* al „revoluției” sale lingvistice. Aceasta constă în considerarea „vorbirii”, a „actului de vorbire”, în accepția humboldtiană de *enérgeia*, ca *singura formă concretă a limbajului* și, mai mult, ca reprezentând însăși *esența fenomenului lingvistic*. Noutatea de adâncime pe care o aduce actul instaurator coșerian rezidă, așadar, în faptul că schimbarea perspectivei implică și o viziune cardinal diferită asupra *naturii limbajului* – dimensiune peste care trec cu vederea, din păcate, și cei mai mulți dintre cei care i se declară discipoli, atât în lingvistica textului, cât, mai ales, în lingvistica limbilor (vezi *infra*). Cum a observat, însă, foarte bine, Colette Laplace, în cel dintâi studiu monografic *comprehensiv* care îi este dedicat savantului nostru în limba franceză, „ceea ce E. Coșeriu numește „vorbire” – „parole”, luată în sensul de „parler” (*das Sprechen überhaupt*)” – este „de natură fundamental diferită” în raport cu „ceea ce Saussure și Chomsky numeau *parole* sau *performance*”, adică „o simplă realizare a sistemului lingvistic” (Laplace 1994: 107). Nota definitivă a acestei naturi fundamentale diferite a vorbirii în concepția lui E.Coșeriu trebuie recunoscută, desigur, în/prin „dimensiunea creatoare” a ei, ca „activitate a subiectului” și, din acest unghi, autoarea franceză surprinde, cu pătrundere, traseul profund al „revoluției copernicane” pe care savantul român o aduce în lingvistică și care am văzut că situează *ab initio* această disciplină centrală a umanioarelor într-o tradiție cu totul diferită (față de cele ale lui Saussure și Chomsky), dar nu mai puțin ilustră (i.e. pe axa gândirii filozofice asupra limbajului care duce de la Aristotel până la Hegel și, până la fondarea „teoriei limbajului și lingvisticii generale” în opera lui Wilhelm von Humboldt; vezi și Borcilă 1988: 4–5).

„Schimbarea perspectivei” în lingvistică înseamnă, așadar, în primul rând, o schimbare radicală a *viziunii implicite asupra naturii obiectului* și în această dimensiune trebuie recunoscută adevărata *noutate* sau *originalitate* a operei

coșeriene. Curentul exegetic care încerca să definească aportul acestei opere prin contribuția sa „mediatoare” sau „conciliatoare” în raport cu marile orientări ale lingvisticii secolului al XX-lea trecea, din păcate, cu vederea tocmai peste această dimensiune *esențială*. Cum a subliniat cu putere, în ultimul deceniu, între alții, Colette Laplace, avem a face, în realitate, cu o „*concepție*” *radical nouă* și care trebuie recunoscută, fără îndoială, drept „cea mai pertinentă dintre toate câte au fost elaborate până astăzi” (Laplace 1994: 108).

3. Definirea conceptuală a obiectului noii discipline constituie o dimensiune distinctă, dar la fel de importantă, în imensul efort coșerian de întemeiere a științei lingvistice. După entuziasmul structuralist al anilor '40 – care proclamase lingvistica drept „disciplină-pilot” a științelor umane, tocmai pentru că ea ar fi reușit să își definească legitim obiectul propriu și să își stabilească demersul metodologic adecvat acestuia –, a urmat o jumătate de secol în care această știință a fost supusă, pe bună dreptate, unor critici devastatoare, exact din unghiul justificării teoretice a obiectului său de investigație. Între aceste critici, să amintim că un filozof de talia lui Paul Ricoeur a reproșat, cu profundă justețe, lingvisticii moderne (și, în speță, celei „structuraliste”) faptul că a eliminat, din obiectul său, tocmai „funcția primară” a limbajului, care definește esența situației lingvistice a omului în lume. Cred că definirea coșeriană a funcției semnificative a limbajului (în primul rând, în *Omul și limbajul său*, dar și în volumele ulterioare) pune definitiv capăt acestei „crize fundamentale” și consfințește, pentru prima oară, întemeierea pe deplin legitimă a acestui domeniu științific.

Definirea funcției semnificative de către savantul român a făcut, deja, obiectul unor investigații de amploare, cum este, bunăoară, cea a lui Antonio Vilarnovo Caamaño, din 1993, dar ea rămâne, încă, o temă centrală a exegezei integraliste. După modesta mea convingere, cred că aportul esențial al lui E. Coșeriu poate fi sintetizat ca un proces de „*fuziune nucleară*” *între două componente distincte*, profilate independent și bipolar în lingvistica europeană a secolului al XX-lea și în istoria gândirii filosofice asupra limbajului: (1) pe de o parte, componentul sau factorul „logosului semantic” aristotelic, revitalizat prin inserția dimensiunii esențiale a „creativității” (în sensul original al conceptului de *enérgeia*, i.e., „activitate liberă și finalistă, care își poartă în sine însăși finalitatea proprie, fiind realizarea acestei finalități, și care, mai mult, este idealmente anterioară *potenței*”); (2) pe de altă parte, componentul sau factorul „dialogic”, i.e. al subiectivității specific istorice sau al *alterității* (în sensul unei „intersubiectivități” esențiale, constitutive a limbajului) – factor descoperit, în toată profunzimea lui, de geniala gândire humboldtiană, dar re consolidat, în demersul coșerian, prin valorificarea altor aluviuni conceptuale substanțiale (Hegel, Heidegger, Dewey). Acești doi componenți, proiectați, prin tradiție, în opoziție antinomică, ajung să fie gândiți la E. Coșeriu – prin depășirea atât a „lingvisticii idealiste”, cât și a celei „pozitivistice” (inclusiv structuraliste), axate exclusiv pe câte una dintre cele două dimensiuni și dominante în Europa primei jumătăți a secolului al XX-lea – ca

alcătuind o unitate dialectică indestructibilă. Fuzionarea lor într-un singur concept i s-a impus, probabil, ca necesară tocmai pentru a rezolva „aporiile” fundamentale din istoria gândirii lingvistice și a-și forja, în acest fel, accesul spre acea „viziune unitară și coerentă” asupra limbajului, care era implicată atât în fundamentul său epistemologic, cât și în schimbarea radicală a perspectivei investigaționale.

Considerarea *împreună* a celor doi componenți esențiali, în tensiunea și unitatea lor contradictorie – în care factorul dominant, ce conferă sensul dinamic al întregului concept, este dat de componentul *creativității* – a condus, în mod inerent, la instaurarea conceptului de „funcție semnificativă” ca esență a vorbirii și obiect al lingvisticii: funcția, sau finalitatea constitutivă, fundamentală a limbajului este definită, în consecință, pentru prima oară, drept „creație liberă de semne verbale” și, mai precis, „creație a unor conținuturi de semnificație” (în sensul larg, dar inerent *lingvistic*, al germ. *Bedeutung*, engl. *meaning*). În această formulare, conceptul coșerian „integrează”, evident, elemente disparate din viziunea „semiotică” anterioară și din teoria „idealistică” a creativității limbajului, dar el depășește radical, în cadrul de referință propriu, atât sfera conceptuală, cât și fundamentele teoretice pe care au fost clădite acele elemente și se constituie, într-un sens cu totul nou, în interiorul unui orizont științific net diferit (Borcilă 1988: 4–5).

Corelatul de profunzime al funcției semnificative este ceea ce E. Coșeriu numea, încă din 1952, i.e. cu mult înaintea ecloziunii generativismului, *saber lingüístico* („cunoaștere lingvistică”). Acest concept va fi intuit, ulterior, dintr-un alt unghi de vedere și într-o perspectivă epistemologică total diferită, de Noam Chomsky, prin termenul de „competență lingvistică”, termen care avea să se impună și care a fost adoptat, apoi, și de savantul român. Ceea ce nu se înțelege însă cu destulă claritate în exegeza de specialitate este faptul că, pentru E. Coșeriu, „competența lingvistică” înseamnă, în ultimă instanță, ceva radical diferit de conceptul chomskyan. Tehnica intuitivă căreia îi dedică lingvistul nostru un excepțional volum în 1988 nu se referă, nicidecum, la capacitatea pur combinatorică sau „compuțională”, la care ar fi dorit să reducă Chomsky esența creativă a limbajului, ci ea definește tocmai „știința” vorbitorilor de a institui conținuturi semnificative. Competența lingvistică, restaurată în acest fel, nu mai are nimic a face cu condiționarea biologică a unei presupuse facultăți compuționale, ci ea reprezintă, în ultimă analiză, dimensiunea internă, de profunzime, a funcției semnificative ca „creație liberă de semne verbale”, al căror conținut specific – deși corespunzător termenului semiotic general de „semnificat” – se instituie numai în/prin spontaneitatea intuitivă a (inter)subiectivității vorbitorilor *în cadrul actului de vorbire ca atare*. Această „competență” stă, așadar, la baza „activității culturale a vorbirii” și se înscrie, prin urmare, în „capacitatea culturală mai largă”, de a „dobândi conținuturi semnificative”. Modul coșerian de definire a naturii obiectului îl apropie, astfel, pe lingvistul nostru mai degrabă de dimensiunea „esențial cognitivă” pe care unii

semanticieni și semioticieni americani o întrezăresc, parțial, în puternicul curent „cognitivist” post-chomskyan, fără să o poată distinge însă și în specificul ei *lingvistic-cultural*, ca atare (Lakoff, Johnson 1999; Johnson 1987).

4. Delimitarea celor trei obiective și/sau domenii de investigație ale lingvisticii integrale reprezintă dimensiunea în care aportul original al gândirii lui E. Coșeriu devine cel mai pregnant și mai direct accesibil cercetării descriptive, strict localizate, în acest enorm câmp investigațional. Cum a observat, cu acuitate, Donatella Di Cesare (1997: 11), „individualizarea” domeniilor sau formelor de lingvistică – idiomatică, elocutională, textuală – își are rădăcinile în „reflecția asupra naturii limbajului” (prezentată, de noi, în primele două paliere) și, în primul rând, în modul de definire a obiectului (din palierul imediat anterior). Această delimitare trihotomică se întemeiază însă pe o disociere reală a straturilor de conținut semnificativ (și, în consecință, a planurilor implicate ale competenței lingvistice), astfel încât acceptarea tripartiției coșeriene se impune și independent de asumarea fundamentelor teoretice menționate, ca o exigență euristică, vizând omogenitatea sferelor de investigat. În acest sens, cred, lingvistul de la Tübingen însuși a considerat (din unghi mai strict și, aș adăuga: cu modestie), în „comunicarea sa prezidențială” la *Modern Humanities Research Association*, din Londra, că distincția celor trei planuri și domenii reprezintă „*contribuția*” sa „*principală*” la „*fundamentarea lingvisticii*” (vezi Borcilă 1988: 5). Distincția este, cu adevărat, *fundamentală* și a fost, în general, receptată mult mai ușor de către majoritatea exegeților, dar câteva precizări importante mi se pare că se impun și în această privință.

Cele trei domenii permit, cum se recunoaște frecvent, recuperarea, în spațiul lor propriu, a cercetărilor anterioare din marile orientări preintegrale: ale lingvisticii istorice și structurale – în domeniul idiomatic; ale lingvisticii generative și, mai ales, ale semanticii cognitive – în domeniul elocutional; ale „lingvisticii idealiste” și/sau „stilisticii literare” – în domeniul textual. Mi se pare esențial să se sublinieze totuși că nu este vorba de o simplă preluare a acestor cercetări în spiritul lor original, ci de o *reinterpretare* a lor în perspectiva integrală.

Cazul cel mai semnificativ, și care a stârnit cele mai multe neînțelegeri și confuzii, îl constituie chiar recuperarea semanticii structurale în investigațiile „școlii de la Tübingen”. Această direcție de cercetare, care reprezintă eșalonul cel mai cunoscut al mișcării coșeriene, nu înseamnă (cum s-a putut crede!) o „întoarcere” a lui Coșeriu, sub „presiunea” unui anumit context cultural, la structuralismul saussurian (pe care îl „respinsese” în primul deceniu al activității sale – vezi Sánchez De Zavala 1982). Cum accentuează lingvistul însuși, urmat de eminenți discipoli ai săi cum sunt H. Geckeler, G. Salvador ș.a., avem a face, în acest caz, cu o „reinterpretare” a unor „motive saussuriene” *în spirit humboldtian* sau, altfel spus, cu o recuperare a structuralismului de sorginte saussuriană în perspectiva „structuralismului” istoric-antropologic prefigurată de Humboldt. Prin demersul metodologic bazat pe principiul funcțional al opoziției intrasistemice,

lexematica școlii de la Tübingen urmărește, în fapt, obiectivul captării semnificatelor limbii, în dimensiunea lor de conținuturi intuitive primordiale ale activității de vorbire determinate istoric (și nu, pur și simplu, „seria de diferențe de idei” a unui „sistem” abstras și reificat ca atare). Cine nu înțelege acest adevăr elementar nu poate avea nici un acces la sensul real al investigațiilor integrale în structura semantică a „limbilor”.

Un caz similar, pe care îl consemnăm mult mai succint, este cel al cercetărilor de lingvistică a textului, care se proclamă, uneori, în mod deschis, în domeniul lingvisticii integrale, dar care rămân total străine de conceptul autentic coșerian al *sensului*. Această dimensiune semantică nu poate fi *descrișă* și/sau *caracterizată* ca un strat constituit și realizat ca atare în text, ci aproximarea ei se face, în demers esențial hermeneutic, prin captarea funcțiilor semnifice, pe temeiul cărora sensul „emerge”, din ‘semnificate’ și designații, și își urmează, apoi, dinamica proprie a articulării globale (sau globalizante). În acest spirit, ar trebui dezvoltate și investigațiile care țintesc realizarea unei tipologii textuale (vezi, în special, în România și Japonia, dezvoltările din excelentul volum realizat de Emma Tămâianu-Morita – Tămâianu 2001).

5. Contribuțiile majore pe care Eugeniu Coșeriu însuși le înscrie, în eforturile de clarificare și de rezolvare a unor probleme cruciale ale lingvisticii astfel întemeiate și organizate, nu pot fi trecute în revistă, în acest context. Ele alcătuiesc însă un formidabil corpus de cercetări, în cele mai diverse domenii și la diferite niveluri – de la istoria lingvisticii mondiale, până la studii particulare (semantice, sintactice, tipologice) asupra tuturor limbilor romanice (în primul rând) și asupra unei largi arii de texte, literare, științifice, filologice. Chiar făcând abstracție de întreg eșafodajul conceptual pe care se clădesc și de cuprinzătoarea perspectivă teoretică în care se înscriu, aceste contribuții fundamentale ar fi suficiente, prin ele însele, pentru a îndreptăți aprecierea mai veche a lui Iorgu Iordan, conform căreia ilustrul lui fost elev se impune ca „fruntaș între frunțașii lingvisticii mondiale”.

Doresc să subliniez, totuși, că ansamblul acestor investigații focalizate și cele mai importante dintre ele în parte își relevă adevărata valoare tocmai și numai *în lumina vastei și profunde mutații a orizonturilor lingvisticii* pe care, implicit sau explicit, o ilustrează. Cu totul relevant mi se pare, în această privință, cazul particular al modului în care a fost receptată, în lingvistica timpului, rezolvarea problemei „schimbării lingvistice”, fundamentată în capodopera *Sincronie, diacronie și istorie* (Coșeriu 1958/1997). Într-o prezentare analitică extinsă a puternicului ecou al acestei cărți, în versiunea tradusă în limba rusă, Eugenia Bojoga (1999) probează pregnant modul în care dezbaterile din contextul cultural al epocii au încercat să *desprindă* rezolvarea coșeriană a problemei de *concepția* pe care această rezolvare se întemeiază și să o trateze într-un cadru teoretic diferit. O extrapolare de această natură s-a întâmplat, de fapt, și în alte cazuri și contexte științifice. Aprecierea este valabilă, *mutatis mutandis*, pentru marea majoritate a

investigațiilor sale descriptive, istorice și comparative. Sunt convins că aceste „contribuții”, aparent disparate, își pot dovedi importanța și sensul lor propriu numai prin înscrierea în unitatea conceptuală de adâncime a vastei sale opere și prin evaluarea lor proprie în perspectiva fondatațională a concepției „integralismului lingvistic-cultural” pe care se bazează această operă. Privind din acest unghi, se certifică, într-o lumină mai cuprinzătoare, și judecata „istorică” a savantului nostru din 1981, de la care am pornit, și care ne îndreptățește să admitem că exigența „întemeierii lingvisticii contemporane ca știință a culturii”, în sensul promovat de Eugeniu Coșeriu, rămâne astăzi, numai în parte, „sarcina prezentului și a viitorului”.

BIBLIOGRAFIE

- Bernardo 1995 = J.M. Bernardo, *La construcción de la lingüística. Un debate epistemológico*, Valencia, Universitat de Valencia.
- Blaga 1944 = L. Blaga, *Trilogia culturii*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă.
- Bojoga 1999 = E. Bojoga, *Receptarea operei lui E. Coșeriu în fosta URSS*, Cluj-Napoca.
- Borcilă 1988 = M. Borcilă, *Eugenio Coseriu și orizonturile lingvisticii*, în „Echinox”, nr. 5.
- Borcilă 1995 = M. Borcilă, „Noua cale” a lingvisticii istorice românești, în „Limba Română” (Chișinău), anul V, nr. 5.
- Borcilă 1997 = M. Borcilă, *Între Blaga și Coșeriu. De la metaforica limbajului la o poetică a culturii*, în „Revista de filosofie”, nr. 1–2.
- Borcilă 2001 = M. Borcilă, *Eugeniu Coșeriu și bazele științelor culturii*, în „Academica”, nr. 5.
- Chomsky 1980 = N. Chomsky, *Rules and Representations*, New York, Columbia University.
- Chomsky 1986 = N. Chomsky, *Knowledge of Language: Its Nature, Origin, and Use*, New York, Praeger.
- Coseriu 1963/1967 = E. Coseriu, *Teoría del lenguaje y lingüística general*, Madrid, Gredos.
- Coseriu 1969 = E. Coseriu, *Die Geschichte der Sprachphilosophie von der Antike bis zur Gegenwart. Eine Übersicht (Teil I: Von der Antike bis Leibniz)*, Tübingen, Gunter Narr u. Rudolf Windisch.
- Coseriu 1970 = E. Coseriu, *Einführung in die transformationellen Grammatik*, Tübingen, Gunter Narr u. Rudolf Windisch.
- Coseriu 1972 = E. Coseriu, *Die Geschichte der Sprachphilosophie von der Antike bis zur Gegenwart. Eine Übersicht, Teil II: Von Leibniz bis Rousseau*, Tübingen, Gunter Narr.
- Coseriu 1975 = E. Coseriu, *Leistung und Grenzen der transformationellen Grammatik*, Tübingen, Gunter Narr.
- Coseriu 1977 = E. Coseriu, *El hombre y su lenguaje. Estudios de teoría y metodología lingüística*, Madrid, Gredos.
- Coseriu 1978 = E. Coseriu, *Gramática, semántica, universales. Estudios de lingüística funcional*, Madrid, Gredos.

- Coseriu 1988/1992 = E. Coseriu, *Competencia lingüística. Elementos de la teoría del hablar*, vers. esp. F. Meno Blanco, Madrid, Gredos.
- Coseriu 1994 = E. Coseriu, *Wilhelm von Humboldt. Die deutsche Sprachphilosophie von Herder bis Humboldt*, Teil III, Tübingen, Ch. Dern, U. Maier u. H. Weber.
- Coseriu 1995 = E. Coseriu, *Die Sprachwissenschaft im 20. Jahrhundert. Theorien und Methoden*, Tübingen, P. Fink u. H. Weber.
- Coseriu 1997 = E. Coseriu, *Linguistica del testo. Introduzione a una ermeneutica del senso*, Roma, La Nuova Italia Scientifica.
- Coșeriu 1958/1997 = E. Coșeriu, *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbării lingvistice*, trad. Nicolae Saramandu, București, Editura Enciclopedică.
- Coșeriu 1981/2000 = E. Coșeriu, *Lecții de lingvistică generală*, trad. Eugenia Bojoga, Chișinău, Arc.
- Di Cesare 1997 = D. Di Cesare, *Introduzione*, în Coseriu 1997: 11–19.
- Dominicy 1991 = M. Dominicy (ed.), *Épistémologie de la linguistique*, Bruxelles, Histoire – Épistémologie – Langage, tome 13, fascicule I.
- Geckeler et al. 1982 = H. Geckeler et al., *Logos semantikos. Studia in honorem Eugenio Coseriu*, Madrid, Gredos (5 vol.).
- Johnson 1987 = M. Johnson, *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*, Chicago, University Press.
- Kabatek, Murguía 1997 = J. Kabatek, A. Murguía, „Die Sachen sagen, wie sie sind...”. *Eugenio Coseriu im Gespräch*, Tübingen, Gunter Narr.
- Lakoff, M. Johnson 1999 = G. Lakoff, M. Johnson, *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*, New York, Basic Books.
- Laplace 1994 = C. Laplace, *Théorie du langage et théorie de la traduction: les concepts-clefs de trois auteurs ...*, Paris, Didier érudition.
- Sánchez De Zavala 1982 = V. Sánchez De Zavala, *Funcionalismo estructural y generativismo*, Madrid, Alianza.
- Shapiro 1991 = M. Shapiro, *The Sense of Change. Language as History*, Bloomington & Indianapolis, Indiana University Press.
- Tămăianu 2001 = E. Tămăianu, *Fundamentele tipologiei textuale. O abordare în lumina lingvisticii integrale*, Cluj-Napoca, Clusium.
- Trabant 1990 = J. Trabant, *Traditionen Humboldts*, Frankfurt/M., Suhrkamp.
- Vilarnovo Caamaño 1993 = A. Vilarnovo Caamaño, *Lógica y lenguaje en E. Coseriu*, Madrid, Gredos.

EUGENIO COSERIU AND THE ESTABLISHING OF LINGUISTICS AS CULTURAL SCIENCE

ABSTRACT

This article considers the importance of linguistics as cultural science in Coseriu's work. Rating Eugenio Coseriu (1921–2002) as the most important promoter of this direction within the general scenery of humanities and social sciences, for the whole post-Humboldtian period, is grounded on five main reasons, which represent important Coserian achievements. The first one is that Eugenio Coseriu gave linguistics a legitimate epistemological foundation within the humane

---

disciplines. The second one is the fact that he elaborated an entire programme dedicated to the conceptual restoration of linguistics, starting from a radical change of perspective on the matter. Thirdly, he defined the Archimedean point of his new holistic linguistics as the proper description and comprehension of its object as a significant function or, more appropriate, as a linguistic competence. Therefore, the openings created by the new object of study enabled him to give a new justification for the fundamental objectives and domains of linguistics. The fifth reason would be that he contributed, within these newly opened areas of research, to the resolution of some crucial problems of the discipline he thus re-established. These five reasons make the systematic, rigorous and hierarchically articulate conceptual core of linguistics as cultural science.

Keywords: *Eugenio Coseriu, integral linguistics, cultural science.*